
Министерство за образование и наука - Биро за развој на образованието
Ministria e Arsimit dhe Shkencës - Byroja e zhvillimit të arsimit
Ministry of Education and Science - Bureau for Development of Education

---

Водич за извођење наставе

**У СПЕЦИЈАЛНИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА,
СПЕЦИЈАЛНИМ ОДЕЉЕЊИМА ОСНОВНИХ
ШКОЛА И У ДРЖАВНИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА
ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ ОБРАЗОВНИМ
ПОТРЕБАМА И ШКОЛСКОЈ 2020/2021
ГОДИНИ**

Настава у специјалним основним школама, специјалним одељењима у основним школама и државним средњим школама у Републици Северној Македонији за ученике са посебним образовним потребама (ПОП) или тачније за ученике са инвалидитетом који имају дуготрајна физичка, ментална, интелектуална или сензорна оштећења¹, реализује се према прилагођеним наставним плановима и програмима који су прилагођени могућностима и способностима ученика са различитим сметњама (оштећен слух, оштећен вид, сметње менталног развоја / сметње менталног развоја / интелектуална сметња, аутизам и вишеструки хендикеп / са више врста инвалидитета / комбиноване препреке)². Наставни програми су прилагођени (смањени) према броју предмета и броју часова са којима су заступљени на недељном, односно годишњем нивоу.

Наставни програми су прилагођени у свим сегментима програмске структуре, укључујући обим и интензитет њихове примене.

Припрема индивидуалног образовног плана (ИОП) или модификованог програма омогућава додатно прилагођавање наставе психофизичких способности и могућности сваког ученика са инвалидитетом, укључујући планирање временског оквира реализације.

Прилагођени наставни програми, флексибилност њихове реализације и могућност припреме индивидуалног образовног плана (ИОП) или измењеног програма за сваког ученика омогућавају наставнику да планира наставу за 159, односно за 145 наставних дана, према Одлуци Владе РСМ школска 2020/2021. да започне 1. октобра 2020. године због пандемијске ситуације са Ковид-19.

1) <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/dc070a58a138483aa68da4517a10ac1e.pdf>. Закон о основном образовању.

2) https://www.bro.gov.mk/%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B8/?id-cat=180&customposttype=documents_category. Прилагођени програми за деветогодишње основно образовање за ученике са оштећењима слуха, оштећењем вида, менталном ретардацијом, аутизмом и вишеструким сметњама у развоју. <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/fb7e5c35ab-144f3eb7d9840f876ca818.pdf>. Правилник о процени врсте и степена инвалидитета особа у менталном или физичком развоју.

Настава у овим школама реализоваће се у складу са предлогом Комисије коју је основала Влада за разматрање поднетих захтева за организовање наставе са физичким присуством, препорукама Комисије за заразне болести и одлуком Владе да да сагласност за организовање наставе са физичким присуством.

1 Реализација наставе у специјалним основним школама или посебним одељењима у основним школама

У условима пандемије са Ковид-19, специјалне основне школе у планирању образовног процеса за школску 2020/2021. годину треба:

- ▶ да обезбеде услове за несметану и сигурну реализацију наставе (безбедно школско окружење кроз припремљено особље за одржавање хигијене и дезинфекције, организацију кретања ученика, реорганизацију намештаја у учионици како би се постигла неопходна безбедна удаљеност између ученика од 1, 5 метара, организовани надзор наставника и другог школског особља, у складу са препорукама Комисије за заразне болести);
- ▶ да обезбеди флексибилност у планирању наставе која води ка наставним праксама које ће обезбедити постигнућа примерена индивидуалним способностима ученика (према ИОП-у или модификованом ученичком програму);
- ▶ да изграде школску климу, структуре и организација у којима су брига, поштовање и холистичка подршка најважнији за мисију школа.

Настава у специјалним основним школама или посебним одељењима у основним школама реализоваће се комбиновано и то:

- ▶ уз физичко присуство у учионицама или двориштима намењеним потребама и могућностима ученика, који ће бити адекватно опремљени материјално-техничким и наставним средствима и помагалима за одређене предмете и
- ▶ онлајн настава, путем електронског учења на даљину, намењена првенствено ученицима са хроничним обољењима или са додатним коморбидитетима (придруженим болестима), као и осталим ученицима са посебним образовним потребама за које ће се родитељи изјаснити за ову врсту наставе.

- ▶ Мали број ученика у одељењима и материјално-технички и просторни услови који су на располагању специјалним основним школама испуњавају критеријуме прописане протоколима за заштиту у новонасталој ситуацији са Ковид-19 и несметано спровођење образовног процеса уз физичко присуство ученика у учионици.
- ▶ Часови са физичким присуством у специјалним основним школама биће организовани и реализовани пет (5) радних дана у недељи, током којих ће бити припремљен посебан распоред са одређеним бројем дана и наставних часова, у зависности од психофизичких и здравствених могућности ученика.
- ▶ У дворишту школе могу се изводити часови физичког и здравственог васпитања, часови музичког васпитања, као и часови природе, ако наставна јединица то дозвољава, уз поштовање свих препорука и мера за заштиту и спречавање пандемије Ковид-19.
- ▶ Трајање часа који ће се реализовати у учионици или у школском дворишту, уз физичко присуство ученика и наставника, има флексибилни временски оквир до 30 минута, где се препоручује само једна пауза између часова у трајању од 20 минута, а остале паузе између часова трају 5 минута. Они се реализују у учионици, осим ако ученик треба да оде у тоалет или ако има неку другу хитну потребу.
- ▶ Планирање наставе треба да буде у складу са наставним планом и програмом,
- ▶ индивидуалним образовним планом и измењеним наставним програмом.

Планирање наставног часа у трајању до 30 минута треба да садржи следеће елементе:

- ▶ специфичне циљеве и очекиване резултате за сваки час;
- ▶ програмске садржаје из предметног подручја / теме кроз које ће се реализовати васпитно-образовни циљеви;
- ▶ активности, организациони облици и методе наставе и учења (где треба да доминирају активне методе учења);

- ▶ време за реализацију делова часа (уводни део, главни део и завршни део часа) у односу на програмске циљеве и очекиване резултате;
- ▶ дидактичка средства и материјале који ће се такође користити, као и
- ▶ методе, технике и инструменте за праћење и вредновање постигнућа ученика са посебним образовним потребама.

У дидактичко-методичком дизајну часа треба поштовати дидактичке препоруке из наставних програма који ученицима пружају дидактичка средства, материјале, методе, технике, инструменте, примерне степену и врсти инвалидитета.

Ученици са оштећеним видом чије су интелектуалне способности на завидном нивоу могу да похађају часове са физичким присуством у учионицама или двориштима намењеним потребама и могућностима ових ученика, као и он лајн наставу путем учења на даљину, ако родитељи се пријаве за ову врсту наставе. Притом наставници користе специфична наставна средства и помагала намењена особама са оштећеним видом, као што су: примена лупе за визуелно увећавање садржаја или унапред припремљени садржаји са повећаним и дебљим фонтом за ученике оштећеног вида, а за слепе ученике су припремљене: наставне јединице на Брајевом писму, примена аудиовизуелних и тактилних средстава, Интернет, примена образовног софтвера у комбинацији са изговореним звучним програмом; рељефна / тактилна наставна средства, итд. За ученике који поред слабовидих имају и друге сметње у развоју и нису у стању да савладају наставни материјал, наставник треба да примени индивидуални и диференцирани приступ, као и да припреми индивидуални образовни план, уколико ученик није у стању да постигне циљеве наставе програма и исхода учења.

Комбиновани модел наставе са физичким присуством и поучавањем кроз учење на даљину могу следити ученици са оштећеним слухом, при чему наставник има слободу у оцењивању, избору и примени одговарајућих наставних метода, у зависности од врсте часа, наставног садржаја предвиђене за тај час, индивидуалне карактеристике ученика (њихово предзнање, успех, радне навике итд.), опрема и доступност наставних средстава, наставне технологије итд.

Наставни час се реализује применом једне или чешће комбинацијом више наставних метода, а у зависности од индивидуалних способности и тежине наставног материјала у раду могу се користити, методе куцања и знаковног језика, сурдотехнички уређаји (индивидуални и групни слушни апарати, микрофон, слушалице итд.).

При планирању и спровођењу наставе за ученике са интелектуалним инвалидитетом, комбинованим инвалидитетом / мулти-хендикепом

и аутизмом, највећи акценат треба ставити на индивидуални приступ настави. Коришћење рачунара и Интернета, као и визуелна и слушна наставна средства су од посебне важности. За ове ученике је неопходно применити дидактички материјал који је занимљив, другачији и не оптерећен непотребним детаљима.

За ученике са интелектуалним инвалидитетом, који обично уче имитацијом и којима је наставник обично у улози модела идентификације, настава са физичким присуством је од посебног значаја.

При планирању, наставник треба да поштује принцип функционалног учења, односно оно што је научено на часу требало би да буде практично применљиво у свакодневном животу, што је додатни мотив ученицима за брже и успешније учење. Ученици ће бити мотивисани, а интересовање за учење биће веће ако се наставни садржај презентира у облику приче, у стилу блиском и разумљивом ученицима. Треба избегавати терет чињеничних података, који је за ове ученике готово неупотребљив.

За ученике са комбинованим инвалидитетом / мулти-хендикепом, настава са физичким присуством је од посебног значаја за стицање и проширивање њихових специфичних искустава и предзнања и знања. Коришћење одговарајућих наставних средстава и помагала неопходно је у објашњавању нових појмова за успешно приближавање новог појма ученику. Притом наставник треба да користи одређене предмете и / или њихове моделе, пажљиво одабране слике, цртеже, илустрације, филмове итд.

Због потешкоћа у разумевању многих израза, чињеница, апстракција и генерализација, као и слабих говорних вештина, ученицима је тешко да постигну самосталност у изражавању реструктурираних садржаја, па је непосредна комуникација са наставником императив у реализацији наставе.

При реализацији образовног процеса са ученицима са комбинованим инвалидитетом / мулти-хендикепом, који такође имају оштећење слуха, неопходно је радити са богато илустрованим материјалом. Добро одабрана слика, цртеж, илустрација могу ученику пружити оно што он жели - ученик то може интелектуално разумети, логички обрадити и истовремено изразити жељу да се изрази говором.

Код ученика са комбинованим инвалидитетом / мулти-хендикепом, који имају оштећен вид, постоје разлике и варијације које се углавном односе на брзину и темпо њиховог развоја, као и спорији темпо стицања одређених вештина и знања, што треба узети у обзир када се реализује настава уз физичко присуство или учење на даљину.

За успешно укључивање ученика са аутизмом у образовни процес неопходно је обезбедити осећај сигурности, осећај поверења у наставника, обезбедити одређену шему у свакодневним активностима, временску и просторну предвидљивост и информације о току планираних дневних активности. Поучавање уз физичко при-

суство посебно је важно за задовољење потребе за активним успостављањем комуникације коју ови ученици имају, као и одлична прилика за пружање одговарајућих и једноставних вербалних, акустичних и визуелних информација. Ови ученици напредују у добро структурисаном педагошком окружењу, где би нагласак у планирању требао бити стављен на оптималан развој вештина у пољу социјалног учешћа и интеракције. Карактеристика ученика са аутизмом је неприхватање и неприкладан одговор на одређене стандардне методе наставе и учења.

За ове ученике је потребно припремити индивидуални образовни план са јасно дефинисаним циљевима, модификован у зависности од потреба и способности ученика.

Поштујући холистички приступ у раду са ученицима у разредној и предметној настави, потребна је интеграција у планирању наставе и реализацији часова.

Приликом реализације часа у којој се развијају нови наставни садржаји, лекција треба да се састоји од уводног дела, наставничких активности ученика за разредну наставу или главног дела за предметну наставу и завршног дела. За реализацију планираних наставних часова у разредној и предметној настави препоручује се флексибилност у организацији наставе.

Домаћи задатак не би требао бити обавезан за сваки час. Домаћи задатак, као и сама лекција треба да имају одређену сврху, односно да ученика воде у исходу учења за тај садржај. Домаћи задаци / самостални задаци које зада наставник требају бити у складу са узрастом ученика и врстом и степеном инвалидитета.

Током реализације наставе наставник треба да бележи постигнућа ученика, редовно и промишљено прикупља релевантне податке о њиховом напретку, постизању резултата учења и достигнутом степену развијености општих и специфичних компетенција ученика.

Усмене и / или писане повратне информације за ученике су обавезне за сваки разред и наставник их у потврдном облику упућује ученицима како би подстакao и подржаo процес учења.

Наставник такође користи систем за евидентирање присуства ученика на часовима.

Родитељима / старатељима деце са респираторним, хроничним и / или ретким болестима, као и осталим ученицима са посебним образовним потребама, који ће изабрати да похађају наставу са учењем на даљину, од куће, наставници ће припремити наставне садржаје, материјале за учење, презентације, најаве на школској веб страници, као и употребу образовних алата које су предложили Министарство образовања и науке и Биро за развој образовања, узимајући у обзир потребе / врсту и степен инвалидитета ученика.

За ученике који ће похађати наставу од куће и којима је потребна професионална подршка, одговорни наставник ће пружити консултантске услуге и саветовања за родитеље, презентације вежби и активно-

сти и смернице за управљање индивидуалним потребама код куће. Ова подршка ће се реализовати путем платформе / платформи које ће бити усвојене на нивоу школе.

Учење на даљину биће реализовано кроз комбинацију неколико образовних платформи и дигиталних апликација, Националне платформе, портала Едуино, Гугл учионице (Google classroom), стварање платформе на Гугл драјв (Google Drive) и употребе других алтернативних средстава електронског комуникација вибер (viber), месинџер (messenger), зум (zoom). Образовни материјали (презентације, наставни спискови (листе), корисни линкови који се односе на наставне садржаје, апликације, линкови са националне платформе) с временом ће се делити са ученицима, према посебним плановима које је припремила свака школа, а одобрила Влада Републике Северне Македоније. Због специфичности потреба ученика, свака школа ће развити додатне развојно-образовне садржаје.

Када реализује наставу учењем на даљину, наставник остварује комуникацију са ученицима путем националне платформе. Такође, наставник за поједине разреде може ученицима послати везу са видео садржаја из базе Едуино пре реализације часа како би могли лакше да се припреме и реализују лекцију. Наставник такође може да користи платформу своје школе за постављање наставних материјала или да препоручи употребу наставних материјала са других платформи које омогућавају остваривање циљева часа и постизање постављених резултата учења. Активности ће бити планиране у складу са свим развојним аспектима личности ученика и могу се користити као додатна подршка за организацију слободног времена.

Активности се могу објавити не само на веб страници школе већ и на школској фејсбук-страници, у складу са развијеним распоредом развојних и образовних садржаја за ученике дотичне школе, тако да ће ресурси бити доступни широј јавности.

Радни дан ученика за учење на даљину трајаће од 3 до 5 сати дневно, у зависности од старости и врсте инвалидитета ученика и паузе од десет минута након сваке лекције (наставног часа) или активности, према припремљеном распореду у школи на основу наставног плана. Наставни час ће трајати до 30 минута, у зависности од нивоа информатичке писмености, мотивације, стрпљења, способности управљања временом, самосталности у учењу, способности одржавања пажње и концентрације и других специфичности ученика са посебним образовним потребама.

За ученике који у својим породицама немају техничке услове и приступ Интернету, школа ће родитељима пружити наставне садржаје у папирном облику.

Комуникација између наставника / школског особља и родитеља је електронска (телефон, друштвене мреже, образовне платформе, званична веб страница школе, итд.), осим када је састанак неопходан (нпр. Едукативно предавање).

Специјалне основне школе, у складу са законским променама у делу основног образовања и усвојеним Концептом инклузивног образовања, од школске 2020/2021. године требале би да функционишу као основне школе са ресурсним центром и пружају подршку редовним школама. У ту сврху, школска веб страница треба да омогући основним школама да преузму образовни материјал за подршку ученицима и наставном особљу, заједничке активности, планови, програми итд. Такође је неопходно одржати едукативна предавања родитељима / старатељима за учење на даљину, употребу образовних алата и платформи, што би олакшало стицање нових наставних садржаја током е-учења.

2 Реализација наставе у посебним средњим школама

Средње стручно образовање за ученике са посебним образовним потребама у Републици Северној Македонији организује се у четири специјалне средње школе. Императив у организовању и обуци ученика са посебним образовним потребама је правилна професионална оријентација и одабир профила и занимања за која могу бити опредељени, са јасном визијом и могућношћу за њихово запошљавање и пуно укључивање у друштвену средину.

Структура програма састоји се од предмета из општег образовања, стручног образовања и практичне наставе или практичне наставе, обавезних активности и бесплатних часова школе, са различитим процентом заступљености у зависности од занимања или професије коју ученици уче, нивоа образовања, године учења, као и врсте и степена инвалидитета.

Простор, опрема и особље ових школа омогућавају реализацију комбинованог модела наставе уз физичко присуство (ученици ће ићи у школу и похађати наставу у учионици, школској радионици или у школском дворишту) и онлајн наставу (настава кроз учење на даљину) за ученике са хроничним обољењима или додатним коморбидитетима, као и за остале ученике са посебним образовним потребама за које ће се родитељи пријавити за ову врсту наставе.

Настава са физичким присуством у школи биће организована и реализована до пет радних дана у недељи, а за сваког ученика ће бити припремљен индивидуални образовни план (ИОП) или измењени програм и посебан распоред часова, према наставном програму и прилагођеним наставним програмима за предмете из одговарајућих професија и занимања у стручном и радном оспособљавању.

У току посете школи ученици, лични / васпитни асистенти, као и родитељи / старатељи у пратњи, дужни су да се придржавају свих мера и правила за заштиту и превенцију Ковид-19.

За родитеље / старатеље деце са респираторним, хроничним и / или ретким болестима, као и за остале ученике са посебним образовним потребама, који ће изабрати да наставу похађају од куће, наставници ће припремити настав-

не садржаје, материјале за учење, презентације, објаве на веб страници школе, као и употреба образовних алата које су предложили Министарство образовања и науке и Биро за развој образовања.

За ученике који ће похађати наставу од куће и којима је потребна професионална подршка, одговорни наставник ће пружити услуге саветовања и саветовања за родитеље, презентације вежби и активности и смернице за управљање индивидуалним потребама код куће. Ова подршка ће се реализовати путем платформе / платформи које ће бити усвојене на нивоу школе. Учење на даљину биће реализовано кроз комбинацију неколико образовних платформи и дигиталних апликација, Националне платформе, портала Едуино, Гугл учионице (Google classroom), стварање платформе на Гугл драјв (Google Drive) и употребе других алтернативних средстава електронске комуникације вибер (viber), месинџер (messenger), зум (zoom), као и коришћење дигиталних садржаја путем националне мреже (онлајн) платформе. Прилагођавањем наставних планова и програма утврђене су одређене теме / области / компоненте и наставне јединице које би требало реализовати током школске године, у трајању до 35 минута, уз поштовање предвиђеног недељног фонда часова утврђених у наставном програму.

При планирању и примени наставних јединица прилагођеног наставног плана и програма наставник треба да се руководи циљевима / очекиваним резултатима постављеним у наставном програму. Наставник у процесу припреме индивидуалног образовног плана (ИОП) или модификованог програма за сваког ученика планира наставу за 159, односно 145 наставних дана.

Препоруке за примену прилагођених наставних планова и програма

Наставник треба да планира, организује и спроводи часове за развој нових наставних садржаја, као и часове за понављање, утврђивање, вежбе, проверу знања ученика итд. у зависности од предмета и потреба за успешном применом наставног програма, укључујући и процес учења.

Одређени наставни садржаји могу се развити током два или више наставних сати, а којима је према врсти и степену инвалидитета, као и специфичности наставе и учења у предмету и перцепцији наставника, потребно више времена да се схвате. Неопходно је применити различите методе и стратегије наставе и учења које одговарају предмету, врсти и степену инвалидитета, као и примену специфичних наставних средстава и другог дидактичког материјала (помоћна технологија), како би се наставни програм успешно применио.

Организација и реализација наставног часа

Наставне јединице за предмете у средњем стручном образовању за ученике са посебним образовним потребама реализују се у складу са наставним планом, наставним програмом и индивидуалним образовним

планом наставе са скраћеним трајањем до 35 минута, у зависности од могућности ученика за одржавање пажње и концентрације. Приликом реализације часа у којем се развијају нови наставни садржаји, час треба да се састоји од уводног, главног и завршног дела. Поред часова за израду нових наставних садржаја, према наставном програму наставник треба да планира, организује и спроводи часове за понављање, утврђивање, вежбе, проверу знања ученика, систематизацију итд. Ови часови треба да буду добро испланирани и промишљени у учењу на даљину.

Часови вежбања треба да се баве примерима сличним онима развијеним у лекцијама за стицање нових знања, али такође да се прошире примерима у којима ће ученици стечено знање примењивати у новим ситуацијама.

У току реализације часова за понављање, утврђивање, систематизацију и проверу знања ученика, треба користити различите стратегије одговарајуће предмету. У овој врсти наставе стечено знање треба ојачати, применити и распоредити, повезати и систематизовати. То се може постићи усменим питањима и одговорима, дискусијама, дебатама итд., као и решавањем проблема, проблемским ситуацијама, квизовима, тестовима итд., користећи одговарајуће ИТ алате.

Постављање и коришћење е-садржаја за основно и средње образовање

Без обзира да ли се ради о реализацији наставе у основном или средњем образовању, е-садржаји (као што су: текстуалне презентације, аудио презентације / видео презентације и други једноставнији е-садржаји) припрема учитељ и поставља их на платформу и они могу бити доступни у школи током реализације редовне наставе, као и током реализације наставе и учења на даљину.

Такође, на платформи ће бити постављени сложенији е-садржаји које су купили и одобрили Биро за развој образовања, Центар за стручнообразовање и обуку и Државни испитни центар, а који су у складу са наставним плановима и програмима, како би били додатна подршка ученицима у настави одређене наставне јединице (снимљена видео предавања наставника у пратњи презентације) или за проширивање и продубљивање знања ученика, за побољшање постигнућа ученика, за проверу знања и достигнућа ученика. Е-садржаји ће бити доступни наставницима и ученицима у школи, као и током организације и реализације наставе и учења на даљину.

